

O języku Ślżzaków warto rozmawiać

1.

W tytule konferencji (w drugim jego członie: „...jeszcze gwara czy jednak już język?”) i w niektórych wypowiedziach konferencyjnych tkwi nieporozumienie związane z terminem *język* (i pokrewnymi) i oznaczanymi nim pojęciami. Dla wyjaśnienia przytaczam fragment mojego referatu na temat statusu kaszubszczyzny, który wygłosiłam w tym roku na konferencji w Senacie RP:

Termin „język” w myśleniu potocznym, a także w nauce, rozumiany bywa niejednoznacznie, nieraz używa się go tak, jakby odnosił się wyłącznie do pojęcia „język standardowy, ponaddialektalny, skodyfikowany i prestiżowy”. Ja przyjmuję, że „język” – gdy wyraz ten występuje bez precyzującego, jakościowego określenia (np. „literacki”, „standardowy”) – znaczy: środek werbalnego porozumiewania się ludzi w danej wspólnocie komunikatywnej, mający swoistą strukturę i będący nośnikiem znaczeń. Termin ten obejmuje zarówno języki, które istnieją tylko w formie ustnej, jak i te, które mają też postać pisaną. Synonimem tak rozumianego terminu „język” jest wprowadzony przez Alfreda Majewicza termin „etnolekt”¹.

Gwara, dialekt to też język. Nie należy tych terminów wartościująco przeciwstawiać. Wszystkie odmiany języka są bardzo ważnym elementem kultury wspólnot językowych, które ich używają.

2.

Padają tu porównania ślższczyzny do różnych języków. Z porównaniami trzeba być bardzo ostrożnym. Istnieją pewne analogie między językiem Kaszubów a językiem Ślżzaków, dotyczy to zwłaszcza ich peryferycznego położenia na polskim obszarze językowym, a także – w pewnym zakresie – sytuacji socjolingwistycznej w XIX w. i na początku XX w., kiedy obie te społeczności komunikatywne (językowe) broniły polszczyzny literackiej – języka religii i, częściowo, oświaty w tych regionach – a Kaszubi też rodzimego etnolektu, przed planową ze strony państwa

---

¹ J. Zieniukowa, *Zmiany w statusie języka kaszubskiego od połowy XX wieku do początku XXI wieku*, referat wygłoszony na konferencji *Ratyfikacja przez Polskę „Europejskiej Karty Języków Regionalnych lub Mniejszościowych” wyzwaniem dla administracji publicznej i organizacji mniejszościowych* (Warszawa, 17 kwietnia 2008 roku, organizator: Kaszubski Zespół Parlamentarny we współpracy ze Zrzeszeniem Kaszubsko-Pomorskim).

niemieckiego germanizacją. Jednakże między śląszczyzną a kaszubszczyzną są też zasadnicze różnice – tak w aspekcie diachronicznym, jak synchronicznym – dotyczące zarówno systemu języka, jak też sytuacji socjolingwistycznej.

Nie należy zestawiać śląszczyzny z językiem romskim (cygańskim), gdyż zachodzą tu ważne różnice kategoriale, romski to język diasporowy (tj. pozaterytorialny), gdy śląski używany jest (w ciągłości historycznej) na określonym terenie (zob. np. Wicherkiewicz, 2003: 73–78). Ponadto romski to język z polskim niespokrewniony, a śląski jest „gałązką języka polskiego”² (czyli jego odmianą terytorialną), a jeśli by go uznać za osobny język regionalny, to trzeba by podkreślić jego bliskie spokrewnienie z językiem polskim.

3.

Uważam, że o języku Ślązaków i o tym, co dziś się w jego sprawie dzieje, warto rozmawiać. Dobrze, że uczyniliśmy to w czerwcu w Sali Sejmu Śląskiego, a zapowiedziana konferencja w Instytucie Języka Polskiego Uniwersytetu Śląskiego zapewne szerzej i głębiej naświetli różne kwestie. O – jak się zdaje – rodzącym się nowym statusie śląszczyzny trzeba rozważnie i poważnie dyskutować, może to być przydatne do działań praktycznych.

4.

Jestem zdania, że każda społeczność komunikatywna ma prawo do określania swej tożsamości też na płaszczyźnie języka, dbania o jego doskonalenie, upowszechnianie i prestiż. Dałam temu niejednokrotnie wyraz w kwestii kaszubszczyzny. Co do śląszczyzny, to mimo – jak słusznie zauważył prof. B. Wyderka i co wynika też z wypowiedzi dra hab. A. Rejtera – braku jej genetycznej odrębności od języka polskiego, może ona z czasem dorobić się statusu języka regionalnego w rozumieniu *Europejskiej Karty* z 1992 roku. Potrzeba do tego powszechnej woli śląskiej wspólnoty językowej i ogromnej pracy kompetentnych działaczy nad stworzeniem i upowszechnianiem śląskiego języka literackiego. Kaszubi pracowali na to 150 lat, a są w innej, lepszej sytuacji genetycznej. Może i Ślązacy dopracują się takiego statusu. Kiedy? Przyszłość pokaże.

Literatura

- Wicherkiewicz T., 2003, *Języki mniejszościowe i regionalne w Europie – problemy typologii*, w: *Języki mniejszości i języki regionalne*, red. E. Wrocławska, J. Zieniukowa, Warszawa.
- Zieniukowa J., 1996, *Kaszubszczyzna i polszczyzna w polemice F. Ceynowy i Kaszuby z Mirachowa w gazecie „Szkoła Narodowa” w 1850 roku*, w: *Symbolae slavisticae, dedykowane Pani Profesor Hannie Popowskiej-Taborskiej*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa, s. 343–352.

Prof. dr hab. Jadwiga Zieniukowa – pracownik Instytutu Sławiści PAN w Warszawie, emerytowany profesor Uniwersytetu Śląskiego, badaczka języków północno-zachodniosłowiańskich, wiele prac poświęconych kaszubszczyźnie i językom łużyckim, a także sytuacji języków mniejszościowych i regionalnych.

² Takiego określenia użył w stosunku do kaszubszczyzny w dyskusji o jej statusie w połowie XIX w. Kaszuba S. Keller (zob. J. Zieniukowa, 1996: 347).